

Влада хвороби. Чи хвороба влади?

Роздуми над проблемою

Вплив хвороби на життя та діяльність людини в медичному та гуманітарному аспектах — тема, яка стосується майже кожного. Тому час від часу з'являються публікації, присвячені хворобам відомих осіб, дослідження їхнього життєвого шляху у зв'язку з розвитком їхніх хвороб. Ця тема повчальна та цікава. Цікава і для фахівців, бо розкриває зв'язок між еволюцією особистості таких людей упродовж життя та розвитком хвороби, дає додатковий матеріал для розуміння психології хворої людини. Цікава і для широкого загалу, бо приклад багатьох відомих людей вчить жити і працювати всупереч хворобі, не втрачаючи ані життєвої енергії, ані творчої наснаги.

Хвороби відомих людей подекуди народжують багато міфів та легенд, які можуть жити сторіччями. Один із авторів цих рядків на сторінках часопису "Внутрішня медицина" аналізував версію отруєння *Моцарта* (І.М. Трахтенберг "Роздум токсиколога: чи був *Моцарт* отруєний?"). Цей часопис запровадив навіть постійну рубрику "Хвороби відомих людей".

Переважає більшість персонажів рубрики — творчі особистості — художники (*Ван Гог*), композитори (*Моцарт*, *Мусоргський*, *Шуман*), кіномитці (*Фелліні*, *Вісконті*) та ін. (ред. — див. також статтю *Я. Рибаківського* "Геніальність і божевілья", №3, 2010, "Світгляд"). Їхні хвороби впливають, переважно, на їхнє власне життя та життя найближчого оточення. Щодо людства в цілому, то ці хвороби воно відчуває (або не відчуває) тою мірою, якою вони відбиваються (або не відбиваються) в творчості цих митців.

Але є категорія відомих, дуже відомих людей, хвороби яких впливають на цілі народи та держави, змінюють хід світової історії, стають чинниками військових перемог та поразок, звеличення та падіння імперій. Це волода-

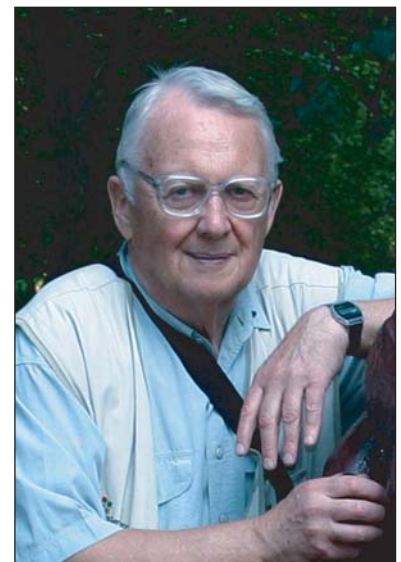
рі, державці, люди, наділені найвищими владними повноваженнями — королі, імператори, президенти. Дослідженню хвороб таких людей присвячують не тільки окремі публікації, а й докладні монографії, поміж яких маємо відзначити книгу російського академіка *Є. Чазова* "Здоров'я та влада" (російською "Здоровье и власть", надалі всі назви та цитати подано у перекладі на українську) та трилогію українського дослідника *О. Сохіна* "Хвороба та влада". Перша — це спогади кремлівського лікаря, розповідь про власний досвід лікування відомих діячів сучасного йому світу. Друга — це ретельне історико-медичне дослідження біографій правителів, починаючи з античної доби до нашого часу.

Автор трилогії, *О. Сохін*, — лікар, доктор медичних наук, відомий вчений, дипломат. Багато років працював консультантом Всесвітньої організації охорони здоров'я, радником посольства СРСР у США, провідним дослідником Управління науки та передових технологій Міністерства оборони США. Мав співробітництво з медичними центрами, які лікують найвищих посадовців держави. Завдяки посаді отримав доступ до численних рідкісних джерел інформації, зокрема, до бібліотеки Конгресу США. Це дало йому змогу виявити багато маловідомих фактів із життя правителів, крок за кроком реконструювати історії їхніх хвороб, пов'язати розвиток хвороб із вчинками цих людей та подіями стародавньої та сучасної історії (ред. — *Сохін А. А.* *Болезнь и власть: в 3 кн., кн.1. Роковые недуги монархов.* — К.: Логос, 2005. — 375 с.; кн.2. *Болезни диктаторов.* — К.: Книга плюс, 2009. — 352 с.; кн.3. *Когда президент болен.* — К.: Книга плюс, 2009. — 336 с.).

Познавальним є те, що *О. Сохін* виявив, що **для певного типу влади характерні певні типи захворювань**. За цією ознакою й скомпоновані томи:

Ісаак Трахтенберг
доктор мед. наук,
член-кореспондент
НАН України,
академік АМН України,
завідувач відділу Інституту
медицини праці АМН України,
м. Київ

Андрій Білоусов
канд. техн. наук,
пров. наук співр.
Інституту екогігієни і
токсикології ім. Л.І. Медведя
АМН України,
м. Київ

книга перша — "Фатальні недуги монархів", книга друга — "Хвороби диктаторів", книга третя — "Коли президент хворий". Подаючи біографію кожного правителя на тлі його хвороб, автор робить, так би мовити, "попечерний" зріз проблеми. Водночас, уважно вивчаючи дослідження *О. Сохіна*, можна зробити висновки, що **багато "владних хвороб" є типовими для влади взагалі, незалежно від її форми.** Чинниками цього є і сама влада, як така, й умови розвитку та виховання майбутніх верховників.

Тому автори цих роздумів вирішили, спираючись на матеріали твору *О. Сохіна* та інших джерел, подати "поздовжній" зріз питання, тобто виділити характерні "владні хвороби" і простежити прояви цих хвороб у володарів різних часів та форм правління.

Все починається з дитинства. Чи ще раніше?

Вивчаючи генезис хвороб володарів, ми звертаємо увагу, перш за все, на спадковість — хвороби предків та імпринтинг — ранні враження, які "вдруковуються" у свідомість дитини і в подальшому її житті діють на підсвідомому рівні, наче безумовні рефлексії.

Так, витоки раннього душевного розладу *Александра Македонського* ми знаходимо в обстановці постійної жорстокої боротьби його батька за зміцнення трону та у демонічному впливі матері, перетворивши сина на свого ідола і зробивши його одночасно об'єктом руйнівного психологічного впливу, вселяючи йому думку про його начебто божественне походження.

Вивчаючи дерево роду *Нерона* — останнього римського імператора з династії Юліїв-Клавдіїв, "уславленого" неймовірними безумствами, який завершив остаточне виродження роду, ми знаходимо в ньому цілий спектр носіїв психічних і венеричних хвороб, інцесту, алкоголізму.

Коріння неймовірної жорстокості російського царя-вбивці *Івана IV Грозного* криється у його ранньому дитинстві. З трирічного віку дитячий розум малого потерпав від неприпустимих психічних навантажень, які мали наслідками ненормальний розвиток та душевний розлад. Він мав відправляти царські ритуали, був свідком кривавого заколоту бояр. У восьмирічному віці він пережив потрясіння від раптової таємничої смерті матері та узурпації влади *Василем Шуйським*, який не любив малолітнього царя. В 13 років він помстився *Шуйському*, віддавши його на розтерзання собакам. Надалі його жертвами ставали не тільки вороги, а й найближчі помічники, які

насмівлювалися критикувати безглузді вчинки царя чи викликали щонайменшу підозру на невірність. У нього розвинулась хвороблива підозрілість, чим охоче користувалися провокатори та підлабузники. З 33-річного віку хвороба царя починає швидко прогресувати, перетворюючи самодержця на відвертого садиста. Свою жагу до вбивств він задовольняв разом з опричниками, вбиваючи в Олександрівській Слободі по 20–40 чоловік щоденно. Згодом у нього розвинулися ознаки справжньої некрофільії. Він наказав штабелювати тіла страчених і отримувати насолоду від їхнього вигляду та смороду.

Поміж прикладів розвитку патологічних особливостей тиранів новітнього часу, які істотно вплинули на світову історію, найзловіснішою постаттю є *Адольф Гітлер*. Його батько Алоїз-старший був людиною мерзеною та порочною, розбещеною та жорстокою, він бив свого сина за найменшу провинку, чим завдавав дитині фізичних страждань та морального приниження. Прокляттям роду *Гітлера* був інцест. Його мати була небогою батька, і на їхній шлюб знадобився дозвіл Папи римського. Це було однією з причин (поряд з іншими), чому *Гітлер* унікав шлюб — він побоювався появи вирождів. І було ще одне родове прокляття — велика різниця у віці між батьками (22 роки) і пізніше батьківство (Алоїзу на час народження сина виповнилося 52 роки), що також підвищувало ризик генетичних аномалій. Крім того, Алоїз-старший був хронічним алкоголіком і, можливо, сифілітиком. Адольф неодноразово спостерігав жакливі сцени знущань батька над матір'ю, коли той був напідпитку. Щодо матері, то вона, втративши чотирьох дітей, панічно тремтіла за життя свого сина, потурала йому в усьому, мимоволі виховуючи самозакоханого, егоїстичного нарциса, поверхневого та лінивого у навчанні, але надзвичайно претензійного.

Якими були наслідки цього "імпринтингу" — загальновідомо. Нарцисизм *Гітлера* відіграв визначальну роль у його піднесенні та падінні, приніс незліченні біди народам держав Європи, зокрема, — німецькому народові. Відкривши в собі здібності оратора-демагога, Гітлер навчився гіпнотично впливати на натовп, доводячи його до стану істеричної готовності виконати будь-який наказ фюрера. Але, балансує між реальності і власного, часто фантастичного уявлення про неї, він довів фашистську Німеччину до краху. Підсумком розвитку нарцисизму була некрофільія,

яка в Гітлера перетворилася на хворобливий потяг до руйнування, знищення усього живого. Її наслідками були людиноненавистницькі укази та директиви — ліквідація всіх психічно хворих та осіб з фізичними дефектами, знищення єврейської та слов'янської рас, зруйнування Варшави, Ленінграда, Москви та інших міст. У своєму політичному заповіті, пояснюючи причини свого добровільного відходу з життя, він вимагав, аби всі німці наслідували його приклад, бо "народ, який нездатний перемогти, не гідний життя".

Влада — "згубна пристрасть"

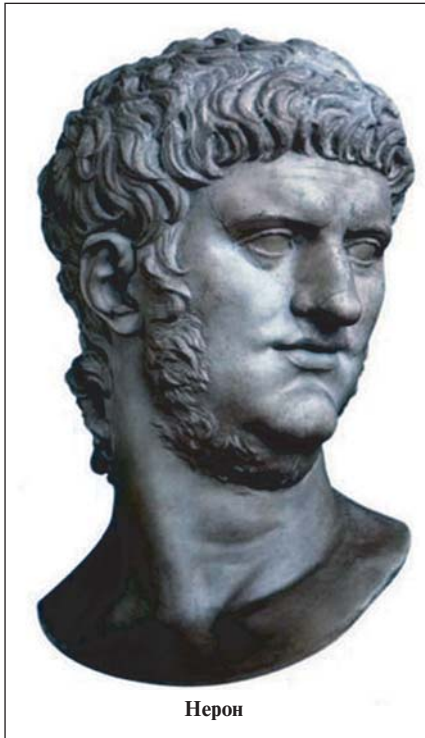
Таку назву має один із віршів, якого написав *О. Сохін* ще за часів своєї роботи у США. Виявляється, що **влада не тільки пов'язана з певними хворобами, а й сама по собі має всі ознаки хвороби. Патологічна жага влади була і є для багатьох правителів чинником, який спрямовував їхні дії.** Справді, яка внутрішня сила керувала вчинками *Александра Македонського*, коли він, підкорюючи одну державу за іншою, прагнув нових і нових завоювань? Чому *Цезар* хворобливо намагався перевершити не тільки своїх великих попередників, а й самого себе, розпочинав і вів війни, які не тільки суперечили інтересам Риму, а й взагалі не відповідали здоровому глузду?

Чому *Наполеон*, отримавши титул імператора Франції, не задовольнився цим найвищим становищем у власній країні, а зажадав стати володарем світу? Відповідь ми знаходимо в *Наполеона*: "Я люблю владу, як музика свою скрипку. Я можу видобувати з неї звуки, акорди, гармонію. Я народжений для влади".

Таким чином, не тільки і не стільки переваги та привілеї, які дає влада, а **влада, як така, стає для правителів найвищою цінністю.**

Нестримне бажання влади — рідна сестра наркотичній або алкогольній залежності. *Наслідки втрати влади нагадують справжній абстинентний синдром.* Причому не тільки в представників монархічних або тоталітарних режимів, де боротьба за владу здійснюється з підступною жорстокістю. Є приклади, коли таке явище спостерігають навіть у цивілізованих державах, де зміна влади відбувається на підставі демократичних процедур.

Один із найбільш шанованих президентів США *Франклін Делано Рузвельт*, уже тяжко хворий, прикутий до інвалідного крісла, вирішив піти на четвертий термін президентських виборів, виграв їх і через чотири місяці помер. Чому він не пішов на заслуже-

Нерон

ний відпочинок? Тому, що життя та влада для нього були неподільними. Він заявляв: "Навіть, якщо мені судилося жити не більше одного місяця, я все одно піду на вибори".

Інший президент, "батько американської нації" Джордж Вашингтон з останніх сил намагався зберегти стан високої активності упродовж другого терміну свого президентства, що явно перевищувало його фізичні та інтелектуальні можливості, але, коли пішов у відставку, цілком втратив інтерес до життя.

Цікавою є історія Уїнстона Черчилля. На час другого обрання прем'єр-міністром, він був уже тяжко хворою людиною. Невдовзі він переніс другий інсульт. Але знов повернувся до виконання своїх обов'язків, незважаючи на прохання членів кабінету та перестороги лікарів. І навіть після третього інсульту продовжував залишатися "біля керма", впевнений у власній незамінності.

**Хвороба — стимулятор,
хвороба — супресор**

Є хвороби, які знесилюють людину, роблять її пасивною та бездіяльною. Але є й такі, які її, навпаки, підштовхують, спонукають до активних дій. Відомо, що неймовірно працездатністю відзначалися Цезар та Наполеон. Історичні свідчення дозволяють припустити, що в обох була "хвороба геніїв" — епілепсія. Її називають ще "хворобою, яка примножує сили".

Справді, Цезарю для відновлення сил було достатньо спати не більше 3-4 годин на добу. Його біологічний го-

динник працював на підвищених обертах, спонукаючи до неймовірних проектів, несамовитих вчинків, геніальної творчості. Він міг, їдучи на коні, диктувати розпорядження або нотатки кільком секретарям одночасно. Цезар знав про свою хворобу, навчився розпізнавати наближення її приступів. Втім, є деякі ознаки, що схожі напади могли бути викликані й іншими причинами.

Наполеон за працездатністю не поступався Цезарю. Він також спав не більше 4 годин на добу, працював по

молодості Бонапарт хворів на туберкульоз легенів. Цим можна пояснити його нестримність, жагу діяльності, активність, яка перевищувала можливості звичайної людини, що пов'язують зі здатністю туберкульозної бактерії виробляти речовини, які стимулюють ендокринну систему. Висловлювали припущення, що в Наполеона була хвороба гіпофіза. Гіперфункція гіпофіза стимулювала надзвичайно високу працездатність, проникливість, військовий талант. Але робота цієї залози на межі своїх можливостей

Олександр Македонський
(обкладинка книги
"100 человек, которые
изменили ход истории")

15. Його феноменальна пам'ять та швидкість мислення вражали оточення. Він жартував: "Я здатний з легкістю загнати до смерті шістьох секретарів відразу". Регулярні епілептоформні напади в Наполеона розпочалися близько 1800 року. Але поряд із класично епілептичними в нього траплялись істероїдні приступи, які супроводжувалися маренням та втратою свідомості. Втім, деякі фахівці вважають, що такі напади, викликані стресом, надмірним хвилюванням, іншими екстремальними впливами, найвірогідніше, були проявами ендокринопатії.

Особливостями роботи ендокринної системи Наполеона Бонапарта можна пояснити багато чого в його житті. Взагалі, його життя — це яскравий приклад тісного зв'язку історії правління з історією хвороби правителя. Наявні клінічні дані та результати розтину свідчать про те, що в

Іван IV Грозний

Фронтowa листівка до поразки німців під Москвою

привела до швидкого виснаження й самого гіпофізу, й інших ендокринних залоз, і, як наслідок, до психічної та фізичної деградації *Наполеона*. Соматичні недуги, які додалися, тільки посилили цей процес.

Можна сказати, що в особі *Наполеона* ми маємо фактично двох абсолютно різних чоловіків. Перший (до 40 років) здійснив триумфальне сходження від звання другого лейтенанта до титулу імператора Франції, поклав до своїх ніг Європу, здобув блискучу перемогу над російськими та австрійськими військами під Аустерліцем. Він вражав своєю працелюбністю, здатністю розпізнавати думки інших, гіпнотично впливати на людей, підкоряти їх власній волі. Другий (після 40) — млявий, нерішучий, безініціативний, змучений кишковими та урологічними розладами, програвши війну з Росією і зазнавши розгрому при Ватерлоо, — ганебно сконав в'язнем на о. Св. Олени. Виснажена ендокринна система відпрацювала свій ресурс, в імператора змінився не тільки тип мислення, а й зовнішній вигляд, який набув явних рис евноухідизму.

Життя тридцять п'ятого президента США *Джона Фітцджеральда Кеннеді* тривало у постійному змаганні з хворобами. Він чітко слідував девізу клану Кеннеді: *опинитися другим — все одно, що останнім*. У Принстоні та Гарварді Джон захоплювався футболом та плаванням. Він рано виявив таланти аналітика та літератора. Але з дитинства був хворобливим хлопчиком. Ледве не вмер від скарлатини, переніс майже всі можливі дитячі хвороби. Все життя його мучили уретрит і простатит. Мав схильність до травм, тобто був суб'єктом підвищеного ризику.

Після падіння з велосипеда йому наклали двадцять скоб. У Гарварді під час гри у футбол він розбив коліно і пошкодив спінальний диск. Через це йому відмовили у призові на військову службу. Втім, наполегливі тренування дозволили йому у 1942 році піти у військово-морські сили. Але й тут далася взнаки його схильність до нещасних випадків. В ніч на друге серпня 1942 року торпедний катер, яким він командував, був потоплений японським есмінцем. Завдяки вмінню добре плавати Кеннеді не тільки врятувався сам, а й надав допомогу кільком товаришам, за що був нагороджений. Та кількагодинне перебування у воді та надмірне фізичне напруження викликали в нього повторну травму хребта та інфікування шкіри. На додаток до цього він отримав малярію, коліт та виразку дванадцятипалої кишки.

Наполеон — Робінзон на острові Св. Олени (французька карикатура)

Мао Цзедун (китайська карикатура)

Шукаючи причини надто високої схильності *Джона Кеннеді* до нещасних випадків, натрапляємо на цікаві факти. Доктор *Жанет Тревел*, яка була лікарем Білого Дому, виявила, що в президента була виражена асиметрія тіла: ліва сторона його тулуба була меншою, ніж права, відповідно меншою була ліва частина обличчя, нижчим — ліве плече, коротшою — ліва нога. Через це Джон постійно відчував дискомфорт у хребті. *Джон Кеннеді* був яскравим прикладом такої аномалії. "Все своє коротке життя він був екстремалом, людиною високого ризику, багато разів, сам того не підозрюючи, шукав смерті, кілька разів був наближений до неї, доки, нарешті, знайшов її у Даллас". (О.Сохін).

Значні відхилення від морфологічної симетрії характеризують патологію розвитку і зазвичай поєднуються з порушеннями в побудові та функціонуванні різних органів та систем, включаючи відхилення з боку психіки, вдачі, поведінки. Подібний патологічний симптомокомплекс був виявлений в *Олександра Македонського*, *Калігули*, *Нерона*, *Леніна*, *Сталіна*, *Гітлера*, *Лінкольна* та інших правителів різних часів.

Бути рівним богам

Рано чи пізно, в авторитарних правителів розвивається мегаломанія.

Олександр Македонський весь час перебував під впливом думки про своє божественне походження, яку навіювала йому мати. Його воєнні успіхи подовжували руйнувати нездорову психіку юного царя, штовхаючи на нові неймовірні перемоги, створюючи впевненість у власній винятковості. Звільнивши Єгипет від перського сатрапства, він оголосив себе єгипетським фараоном, а згодом — сином бога Амона. Розвиток психічної хвороби робив його все більш неадекватним. Після повернення *Олександра* до

Афін там відбулися дебати з приводу претензій *Олександра* на божественне визнання. Нарешті дотепні афіняни з гумором вирішили дозволити амбітному царю македонців вважати себе сином Зевса, Посейдона, чи будь-якого іншого бога за його бажанням.

Головною хворобою *Цезаря*, яка його, врешті-решт, згубила, була непохитна віра у власну божественність. Свою винятковість він постійно прагнув довести у "змаганні зі самим собою" (*Плутарх*), вибудовуючи неймовірні воєнні та цивільні проекти. Він збирався підкорити країни Азії, Африки, Європи, створити велику імперію, оточену з усіх боків водами Світового океану, повернути течію ріки Тибр, осушити величезну площу боліт, звести гігантську морську греблю неподалік від Риму тощо.

Але прагнення абсолютної влади зробило його самотнім і вразливим. Перебуваючи у стані відчуття власної святості, подібному до наркотичної ейфорії, він зробився легкою здобиччю заколотників.

Жага необмеженої влади призвела до розвитку в *Наполеона* нарцисизму та мегаломанії. Коли він став імператором, то влаштував пишну коронацію, після якої розпочалося паломництво митців, які за короткий час створили 80000 художніх творів, що звеличували нового монарха.

Пристрасть до самозвеличення була властива й іншим володарям, особливо в авторитарних і тоталітарних державах. *Гітлер* був містиком, вірив у свою виняткову долю та переселення душ: вважав себе за відродженого *Фрідріха Другого*, а у минулому житті — за римського імператора *Тиберія*. Побіжно ознайомившись з езотерічними вченнями, він уявив себе посланцем Всесвітнього розуму, наділений особливими повноваженнями. *Сталін* заради самозвеличення ліквідував людей, які своїм авторитетом та професійними перевагами заважали утвердженню його особистої диктатури, а інших прагнув тримати у стані постійного страху, доводячи культ власної особи аж до релігійного. *Мао Цзедун* відразу після приходу до влади оселився в імператорському палаці, пізніше отримав розкішні резиденції по всій країні, а народ жив у злиднях, примушений зневажати матеріальні блага, як щось негідне справді революційних мас.

Стрес — супутник влади

Як відомо, стрес — це природна реакція організму на надзвичайні ситуації та обставини. Він допомагає мобілізувати внутрішні резерви, скон-

центрувати увагу, пришвидшити реакцію. Але лише на коротку мить. Перебування у постійному стресі, тобто у стані збудження нервової системи, підвищення артеріального тиску, вироблення надмірної кількості адреналіну — це прямий шлях до розвитку гіпертонічної хвороби, інфарктів, інсультів.

Втім, стан стресу неодмінно супроводжує політиків упродовж їхнього життя. Спочатку — знесилююча гонитва за владою, жорстока боротьба з політичними супротивниками, виснажливі виборчі перегони. Потім — постійні пошуки загроз своєму владному становищу, страх втратити владу. Нарешті, після втрати владних повноважень — тяжка абстиненція, про яку ми вже писали. Навіть повсякденне виконання владних повноважень, ненормований робочий графік багатьох політиків часто-густо переростають у стреси. Один з авторів книги "Приборкання стресу", литовський лікар професор *А. Юозулінас* каже: "Коли я чую від знаних політиків, від яких залежить доля країни, про те, що вони працюють по 12-14 годин на день, та ще й по суботах та неділях, що вони вже який рік поспіль не брали відпустки, мене бере жах! Це ж хворі люди! В них, не кажучи вже про підірване здоров'я, порушена психіка, бо організм, яким би сильним він не був, просто не здатний витримувати такі надмірні навантаження! Хай вже вони робили б шкоду самі собі! Тож ні — суспільству! Була б моя воля, я би таких політичних діячів, високопосадовців на гарматний постріл не підпускав до державного керма".

Розпуста і влада — посестри

Відчуття всевладності та вседозволеності викликають у морально нестійких натур, не обтяжених гальмами сумління, готовність необмежено задовольняти свої найнижчі інстинкти та потреби. Поміж таких "потреб" найпоширенішими є алкоголізм та сексуальна розбещеність, від якої прямий шлях до різноманітних венеричних хвороб з усіма їхніми наслідками.

Досить згадати симпозиуми *Олександра Македонського*, асамблеї *Петра Першого*, бенкети *Івана IV* разом з опричниками в *Олександровій Слободі*, що перетворювалися на розгнудані пиятики та оргії, які нерідко супроводжувалися бійками, вбивствами та смертю учасників від перепою.

Відомо, що схильність до надмірного вживання алкоголю мав *Борис Михайлович Єльцин*. В *О. Сохіна* було кілька особистих зустрічей з першим президентом Росії, він уважно стежив за виступами Єльцина по телебачен-

ню, спостерігаючи прогресування його неадекватності не тільки як глядач, а і як лікар, тому його свідчення особливо цінні. Алкогольна нестриманість укупі з невагмовністю вдачі постійно штовхала Єльдіна на ризиковані, необдумані, часом екстравагантні вчинки. Він грав у теніс та волейбол, "розслаблюючись" після фізичних навантажень за допомогою алкоголю, нехтував рекомендаціями лікарів, йдучи на другі президентські вибори, заробив три інфаркти.

Вивчаючи медичні підстави падіння Римської імперії, варто повернутися до спадкових хвороб *Цезарів*. Алкоголізм та сексуальна розпуста займають поміж їхніх причин одне з перших місць. У вищих кругах римського суспільства були широко розповсюджені кровні шлюби, сексуальні стосунки між родичами, венеричні хвороби, руйнування сімейних основ. Виродження династії виявлялося у патологічному прагненні її представників задовольняти свою хіть з безсоромністю, яка доходила до тваринного рівня, їхньою абсолютною аморальністю.

Наприклад, садист *Гай Калігула* по черзі звалтував усіх своїх сестер, а в імператорському палаці влаштував будинок розпусти, де "дівчатами" працювали його сестри, дружини та дочки сенаторів.

Відомий своєю розбещеністю *Нерон* не тільки вдавався до особистих сексуальних витівок, а й влаштував "фестиваль розпусти", де римлян охопило якесь статеве безумство. Подекуди знущання над жінками в ньому перетворювались на жорстокі вбивства.

Дядько *Калігули* імператор *Тиберій* для своїх утіх побудував віллу "Юпітер" на острові Капрі. Ночами вілла здригалася від оргій 67-річного розпусника. Тиберій привіз на Капрі найбагатшу у світі порнографічну енциклопедію, і намагався відтворити її "скарби" в себе на острові.

До речі, й *А. Гітлер*, який вважав себе за "реінкарнованого Тиберія", також захоплювався порнографією. Свою колекцію порнографічних зображень він поповнював власними роботами, змушуючи позувати йому своїх коханок. Перехворівши в молодості на сифіліс, він перетворився на імпотента, але не втратив інтересу до жінок. Екзальтовані німкені охоче падали в обійми фюрера, але на них чекало не лише розчарування, а й відраза: для задоволення своїх викривлених потреб він нав'язував їм наймерзенніші форми перверсії. Не витримавши знущань та принижень, деякі з них вдавалися до самогубства.

Неймовірним за своїм розмахом

було розпутство *Мао Цзедуна*. У своїй велелюбності, він шукав, крім іншого, засіб самоствердження, доказ того, що йому все доступно та дозволено. Подекуди його гарем налічував до трьох тисяч дівчат. Після його смерті кілька жінок звернулися до урядових органів за матеріальною компенсацією на утримання нібито дітей Мао. Як з'ясувалося, небезпідставно. Хаотичні сексуальні зв'язки невідворотно вели Мао до зараження венеричними хворобами, якими він, у свою чергу, "нагороджував" інших своїх подруг, але лікуватися відмовлявся, виявляючи повне невігластво. Поміж можливих причин смертельної хвороби *Мао Цзедуна*, не можна виключити розвиток у нього термінальної стадії сифілітичної інфекції.

З погляду токсикології

В усі часи отрути широко застосовувалися як знаряддя боротьби за владу. Це питання докладно висвітлено у двох виданнях (2000 р. російською та 2009 р. українською) книги *І.М. Трахтенберга* "Отрути та отруєння", його численних публікаціях у періодичній пресі. Крім того, нещодавно побачила світ у видавництві "Проспект" (Москва, 2010) книга *К. Шахназарова* та *А. Бордюнянського* "Отрути або Всесвітня історія отруєнь" (російською — "Яды или Всемирная история отравлений").

Але є чимало прикладів, коли правителі ставали жертвами отруєнь без будь-чийого злого умислу.

Вивчаючи можливі витoki психічної деградації *Калігули* та інших римських правителів, деякі дослідники пов'язують її з появою "водогону, що зроблений іще рабами Риму". Справа в тому, що труби водогону були виготовлені зі свинцю. При взаємодії цього матеріалу з вуглекислою водою створювався вуглекислий свинець — отрута, яка при систематичному її застосуванні призводить до численних метаболічних порушень, вражає вегетативну та центральну нервові системи. Слід взяти до уваги, що в давньому Римі водогоном користувалися, переважно, заможні люди, які, крім цього, мали виняткове право вживати нерозведене вино, що також зберігалось у свинцевих посудинах, свинцевими плитками багаті вкривали дахи своїх осель, вживали свинцеві фарби в косметичних засобах. Тож не важко збагнути, що кілька поколінь римської аристократії потерпали від хронічного отруєння сполуками свинцю. Тому цілком обґрунтовано є думка про те, що свинець відіграв неабияку роль у падінні Римської імперії.

Іншим розповсюдженим джерелом

ненавмисних "владних" отруєнь була ртуть. знов до праць одного з авторів цієї публікації. В своїй книзі "Зупинитися, оглядітись" він наводить чимало фактів, які стосуються проблеми, що ми її обговорюємо. Є такий термін "хвороба божевільного капелюшника". Це нервово-психічні розлади, пов'язані з обробкою фетрових виробів нітратом ртуті і, взагалі, постійною дією на організм не смертельних доз ртутних сполук. Такі отруєння спостерігалися не тільки в капелюшників, а й у вчених, які працювали з ртуттю і навіть у державців.

Нещодавно була вчинена експертиза причини смерті короля *Карла II*, яка свого часу не була з'ясована. Вивчаючи історію хвороби монарха, вчені висловили припущення, що він помер через хронічне ртутне отруєння, причому версія навмисного отруєння не була вірогідною. Нейтронно-активаційний аналіз пасма волосся короля, яке довгий час зберігалось в родині одного з його сучасників, виявив ртуть у кількості, яка в десятки разів перевищувала кількість цієї речовини в осіб, які ніколи не мали справ зі ртуттю. То звідки ж вона туди потрапила? Справа, по-перше, в тому, що *Карл II* займався алхімією і в свої дослідки використовував ртуть. А по-друге, коли король захворів, лікарі випробували на ньому близько 60 різних ліків та протиотрут. Відомо, що в минулі часи ртутні сполуки входили до складу багатьох ліків.

Жертвою таких ліків ледве не став шістнадцятий президент США *Авраам Лінкольн*. У 30-річному віці він потерпав від депресії, для подолання якої приймав так звані "блакитні пігулки", у складі яких була ртуть. Прийом пігулок викликав у майбутнього президента розлади сну, неадекватні реакції на звичні подразнювачі, схильність до різких змін настрою. Це були прояви так званого ртутного еретизму — симптомокомплексу, зумовленого впливом малих доз ртуті. Сучасний дослідник *Норберт Хіршхорн* відтворив рецептуру "блакитних пігулок" і розрахував кількість ртуті, яка потрапила з них до організму *Лінкольна*. Вона виявилась набагато вищою за безпечний для організму рівень. На щастя, *Лінкольн* сам помітив зміни у своєму характері та поведінці та відмовився від подальшого приймання пігулок.

Колись як дезінфікуючий, послаблювальний та жовчогінний засіб застосовували каломель — одноклористу ртуть. Ця нетоксична речовина зіграла рокову роль в останні дні життя *Наполеона*, перетворивши їх на цілковитий жах. І сталося це внаслідок некомпе-

тентних, непрофесійних дій лікарів, які дали смертельно хворому надто велику (600 мг) дозу цього засобу, що викликало в нього неспинну діарею, шоківий стан, задуху та циркуляторний колапс.

Варто розповісти ще про одну речовину, яка істотно вплинула на життя двох дуже різних політичних лідерів — Адольфа Гітлера та Джона Кеннеді. Йдеться про амфетамін — могутній психотропний стимулятор, тривале вживання якого призводить до тяжких психічних розладів.

Адольф Гітлер через свої соматичні, венеричні та психічні недуги, починаючи з певного часу, не міг обійтися без штучних стимуляторів. У 1930-ті роки він почав вживати створений для нього лікарем Морелем препарат "Вітамультин" та його ін'єкційний різновид "Вітамультин-форте", який містив у собі аналог амфетаміну — первітин. Вживання цього препарату (разом з іншими психотропними засобами) значною мірою визначало військові рішення фюрера та їхні наслідки. Так, взимку 1941 р. Гітлер, перебуваючи у стані наркотичної ейфорії, не схотів відмовитись від штурму Москви і отримав першу нищівну поразку у Росії. Наступними "амфетаміновими" помилками були оголошення війни США після подій у Пірл Харборі, доведення до поразки армії Паулюса під Сталінградом, армії Роммеля в Африці.

Щодо Джона Кеннеді, то в нього ще з юності почала розвиватися хвороба Аддисона — недостатність надниркових залоз, які виробляють адреналін і кортизон. Аби він жив з цією хворобою, йому під шкіру імплантували капсули з гормоном,

який повільно розсмоктується. Життя у постійному стресі виснажувало адреналінові залози і вимагало підвищення дози стероїдних гормонів. Але цього здалося недостатнім, і Кеннеді звернувся до амфетаміну. Під впливом ін'єкцій Кеннеді відчував сплеск сил та енергії, які чергувалися зі станами тривоги, нічних жахів, галюцинацій. Тож політичні рішення президента відповідали його психоемоційному стану. Він схвалив операцію вторгнення на Кубу, але виявив нерішучість і отримав перемогу Фіделя Кастро. Хитаючись між станами депресії, рішучості та наркотичної ейфорії, не зумів перемогти Хрущова у питанні зведення Берлінської стіни. Перебуваючи під дією амфетаміну, президент у ліжку зі своїми коханками, які працювали на ЦРУ, ФБР та мафію, розголошував їм таємну інформацію.

Як лікувати владу?

Підсумовуючи аналіз впливу хвороби керівника держави на його політичну кар'єру та долю країни, можна зробити висновок про неприпустимість посідання найвищої державної посади особами з нервово-емоційною нестійкістю, схильними до депресії та імпульсивних дій. Такі медичні проблеми, як нервово-психічні та гормональні розлади, імунодефіцитні, онкологічні хвороби, наслідки перенесених інфарктів та інсультів, алкогольна та наркотична залежність, які для пересічних громадян є особистими та сімейними проблемами, в разі їх виникнення у перших осіб, мають тяжкі негативні наслідки для суспільства. Людей з нестійкою психікою, не обтя-

жених законами моралі та відповідальності, влада не просто розкладає, вона стає хворобою, ускладненою нарцисизмом та мегаломанією.

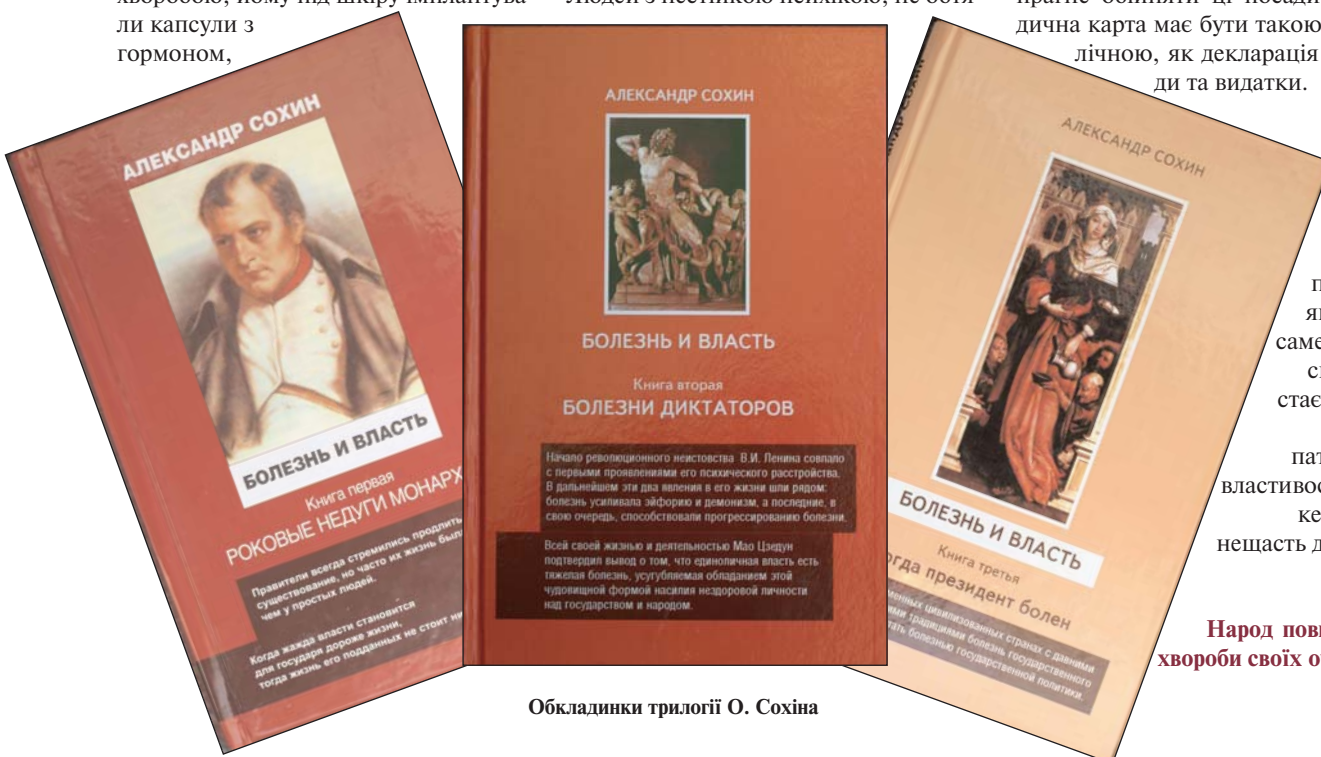
Хворобі легше запобігти, ніж її лікувати. Хворобу суспільства, викликану хворобою лідера, найлегше відвернути, уникнувши потрапляння на найвищі посади осіб, уражених небезпечними для країни та народу недугами, або таких, що мають до цих недуг генетичну схильність та небезпечний імпринтинг.

Але особливо тяжкою хворобою є одноосібна влада, яка перетворюється на жажливе насильство над державою та народом. І ще більшим нещастям стає така влада, якщо вона потрапляє до рук хворої людини. Загальновідомо, що є методи професійного відбору, особливо для осіб, які працюють із джерелами підвищеної небезпеки. Та хіба політика не є джерелом підвищеної небезпеки, причому не тільки для самого працівника, а й для суспільства, держави, подекуди й усього світу? То чому немає критеріїв професійного відбору та медичного контролю кандидатів у депутати, міністри, президенти, нарешті? Можливо, доречно створювати групи незалежних медичних експертів. Але хто зможе запрягтися, що в умовах тотальної корупції висновки таких груп будуть справді незалежними?

Тут є над чим замислитися політикам, політтехнологам, політологам, соціологам, та й нам — пересічному електорату. І головний висновок — медична таємниця не повинна стосуватися вищих керівників, або тих, хто прагне обійняти ці посади, їхня медична карта має бути такою самою публічною, як декларація про доходи та видатки.

Причому анамнез треба розпочинати з дідів-прадівів, — як правило, саме обтяжена спадковість стає джерелом розвитку патологічних властивостей особи керівника та нещастя для народу.

Народ повинен знати хвороби своїх очільників!

Обкладинки трилогії О. Сохіна